הלכות עבדים

משנה תורה לרמב״ם

geulaquiz.com

פרק א

א (שמות כא ב) "עֶבֶד עִבְרִי" הָאָמוּר בַּתּוֹרָה זֶה יִשְׂרְאֵלִי שֶׁמָּכְרוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין עַל כָּרְחוֹ אוֹ הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ לְרָצוֹנוֹ. כֵּיצַד. גָּנַב וְאֵין לוֹ לְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה. וְאֵין לְךָ אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁמּוֹכְרִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין אֶלָּא הַגַּנָּב בִּלְבַד. וְעַל זֶה שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין הוּא אוֹמֵר (שמות כא ב) "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי". וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר בְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה (דברים טו יב) "כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי". מוֹכֵר עַצְמוֹ כֵּיצַד. זֶה יִשְׂרְאֵל שֶׁהֶעֱנִי בְּיוֹתֵר נָתְנָה לוֹ תּוֹרָה רְשׁוּת לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה לט) "כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ". וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ וּלְהַצְנִיעַ אֶת דָּמָיו אוֹ לִקָּנוֹת בָּהֶם סְחוֹרָה אוֹ כֵּלִים אוֹ לִתֵּנֶם לְבַעַל חוֹב אֶלָּא אִם כֵּן צָרִיךְ לְאָכְלָן בִּלְבַד. וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לוֹ כְּלוּם וַאֲפִלּוּ כְּסוּת לֹא תִּשָּׁאֵר לוֹ וְאַחַר כָּךְ יִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ:

ב כְּבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵבָתָהּ וְכֵן אֵינָהּ מוֹכֶרֶת אֶת עַצְמָהּ וְאֵינָהּ קוֹנָה לֹא עֶבֶד עִבְרִי וְלֹא עֶבֶד כְּנַעֲנִי מִפְּנֵי הַחֲשָׁד. וְאֵין הַגֵּר נִקְנֶה בְּעֶבֶד עִבְרִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה מא) "וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ" מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִשְׁפָּחָה:

ג עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְיִשְׂרְאֵל אוֹ לְגֵר צֶדֶק. וְכֵן הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ אֵינוֹ רַשַּׁאי לִמְכֹּר עַצְמוֹ לְעַכּוּ"ם וַאֲפִלּוּ לְגֵר תּוֹשָׁב. וְאִם עָבַר וּמָכַר עַצְמוֹ אֲפִלּוּ לְעַכּוּ"ם וַאֲפִלּוּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַצְמָהּ הֲרֵי זֶה מְכוּר שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה מז) "אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר". לְעֵקֶר זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַצְמָהּ:

ד בָּא וְאָמַר לְךָ הֲרֵינִי מוֹכֵר עַצְמִי לְעַכּוּ"ם אֵין אַתָּה זָקוּק לוֹ עַד שֶׁיִּמְכֹּר אֲבָל לְאַחַר שֶׁנִּמְכַּר לְעַכּוּ"ם אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר וְעָשָׂה שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן מִצְוָה לְפִדְיוֹתוֹ וְלֹא יִטְעֹם בָּהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה מח) "אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ":

ה אֶחָד הַמּוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ אוֹ שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין אֵינוֹ נִמְכָּר בְּפַרְהֶסְיָא עַל אֶבֶן הַמִּקָּח וְלֹא בְּסִמְטָא כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲבָדִים נִמְכָּרִין שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה מב) "לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד" אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא בִּצְנָעָה וְדֶרֶךְ כָּבוֹד:

ו כָּל עֶבֶד עִבְרִי אָסוּר לַעֲבֹד בּוֹ בְּפָרֶךְ. וְאֵיזוֹ הִיא עֲבוֹדַת פָּרֶךְ זוֹ עֲבוֹדָה שֶׁאֵין לָהּ קְצָבָה וַעֲבוֹדָה שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ אֶלָּא תִּהְיֶה מַחְשַׁבְתּוֹ לְהַעֲבִידוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא יִבָּטֵל. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ עֲדֹר תַּחַת הַגְּפָנִים עַד שֶׁאָבוֹא שֶׁהֲרֵי לֹא נָתַן לוֹ קְצָבָה. אֶלָּא יֹאמַר לוֹ עֲדֹר עַד שָׁעָה פְּלוֹנִית אוֹ עַד מָקוֹם פְּלוֹנִי. וְכֵן לֹא יֹאמַר לוֹ חֲפֹר מָקוֹם זֶה וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ. וַאֲפִלּוּ לְהָחֵם לוֹ כּוֹס שֶׁל חֲמִין אוֹ לְהָצֵן וְאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ אָסוּר וְעוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה מג) "לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ". הָא אֵינוֹ עוֹשֶׂה לוֹ אֶלָּא דָּבָר קָצוּב שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. וְכֵן הָעַכּוּ"ם שֶׁנִּמְכַּר לוֹ אִם רָדָה בוֹ בְּפָרֶךְ הֲרֵי יִשְׂרְאֵל מִצְוַיִן לְמָנְעוֹ. וְאִם הִנִּיחוּהוּ עוֹבְרִים בְּלֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה נג) "לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפָרֶךְ לְעֵינֶיךָ". וְאֵין אָנוּ נִזְקָקִין לְכָנֹס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל עַכּוּ"ם וְלִבְדֹּק אַחֲרָיו שֶׁלֹּא יַעֲבִידֶנּוּ בְּפָרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר לְעֵינֶיךָ בִּזְמַן שֶׁאַתָּה רוֹאֶה:

ז כָּל עֶבֶד עִבְרִי אָסוּר לְיִשְׂרְאֵל שֶׁקָּנָהוּ לְהַעֲבִידוֹ בִּדְבָרִים בּוֹזִים שֶׁהֵם מְיֻחָדִים לַעֲשׂוֹת הָעֲבָדִים כְּגוֹן שֶׁיּוֹלִיךְ אַחֲרָיו כֵּלָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ אוֹ יַחְלֹץ לוֹ מִנְעָלָיו שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה לט) "לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד". אֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֶלָּא כְּשָׂכִיר שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה מ) "כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ". וּמַתָּר לְסַפֵּר לוֹ שְׂעָרוֹ וּלְכַבֵּס לוֹ כְּסוּתוֹ וְלֶאֱפוֹת לוֹ עִסָּתוֹ. אֲבָל לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן לַרִבִּים אוֹ סַפָּר לָרַבִּים אוֹ נַחְתּוֹם לָרַבִּים. וְאִם הָיְתָה אֻמָּנוּתוֹ זֹאת קֹדֶם שֶׁיִּמָּכֵר הֲרֵי זֶה יַעֲשֶׂה. אֲבָל לֹא יְלַמְּדֶנּוּ בַּתְּחִלָּה מְלָאכָה כְּלָל אֶלָּא אֻמָּנוּת שֶׁהָיָה בָּהּ הוּא שֶׁעוֹשֶׂה כְּשֶׁהָיָה עוֹשֶׂה מִקֹּדֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּעֶבֶד עִבְרִי מִפְּנֵי שֶׁנַּפְשׁוֹ שְׁפָלָה בִּמְכִירָה. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִמְכַּר מֵתָר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעֶבֶד שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה זוֹ אֶלָּא בִּרְצוֹנוֹ וּמִדַּעַת עַצְמוֹ:

ח אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָן נוֹהֲגִין כַּשּׁוּרָה מֻתָּר לְרַדּוֹתָן בְּחָזְקָה וּלְהִשְׁתַּעְבֵּד בָּהֶן. מֶלֶךְ שֶׁגָּזַר שֶׁכָּל מִי שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּס הַקָּצוּב עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ יִשְׁתַּעְבֵּד לְזֶה שֶׁנָּתַן הַמַּס עַל יָדוֹ הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ יוֹתֵר מִדַּאי אֲבָל לֹא כְּעֶבֶד. וְאִם אֵינוֹ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעֶבֶד:

ט כָּל עֶבֶד עִבְרִי אוֹ אָמָה הָעִבְרִיָּה חַיָּב הָאָדוֹן לְהַשְׁווֹתָן לוֹ בְּמַאֲכָל וּבְמַשְׁקֶה בִּכְסוּת וּבְמָדוֹר שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו טז) "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ" שֶׁלֹּא תְּהֵא אַתָּה אוֹכֵל פַּת נָקִי וְהוּא אוֹכֵל פַּת קִבְּךָ אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן וְהוּא שׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ אַתָּה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מוּכִין וְהוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי הַתֶּבֶן אַתָּה דָּר בְּכַרְךָ וְהוּא דָּר בִּכְפָר אוֹ אַתָּה דָּר בִּכְפָר וְהוּא יוֹשֵׁב בְּכַרְךָ. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה מא) "וְיָצָא מֵעִמָּךְ". מִכָּאן אָמְרוּ כָּל הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ. וְחַיָּב לִנְהֹג בּוֹ מִנְהַג אַחְוָה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה מו) "וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְאַף עַל פִּי כֵן צָרִיךְ הָעֶבֶד לִנְהֹג בְּעַצְמוֹ מִנְהַג עַבְדוּת בְּאוֹתָן הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לוֹ:

י אֵין אָמָה הָעִבְרִיָּה נוֹהֶגֶת וְלֹא עֶבֶד עִבְרִי נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג. בֵּין עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמּוֹכֵר עַצְמוֹ בֵּין זֶה שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ מָתַי בָּטְלוּ הַיּוֹבְלוֹת:

פרק ב

א עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין [וְהַמּוֹכֵר עַצְמוֹ] נִקְנֶה בְּכֶסֶף וּבִשְׁוֶה כֶּסֶף וּבִשְׁטָר. כֵּיצַד בִּשְׁטָר. כּוֹתֵב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס הֲרֵינִי מָכוּר לְךָ הֲרֵינִי קָנוּי לְךָ וְנוֹתֵן לוֹ הַשְּׁטָר:

ב מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין עוֹבֵד שֵׁשׁ שָׁנִים מִיּוֹם מְכִירָתוֹ וּבְתְחִלַּת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שֻׁלּוֹ יֵצֵא בֶּן חוֹרִין. וְאִם פָּגְעָה בּוֹ שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בִּכְלַל הַשֵּׁשׁ הֲרֵי זֶה עוֹבֵד בָּהּ. אֲבָל אִם פָּגְעָה בּוֹ שְׁנַת יוֹבֵל אֲפִלּוּ נִמְכַּר שָׁנָה אַחַת לִפְנֵי הַיּוֹבֵל הֲרֵי זֶה יֵצֵא לְחֵרוּת שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה מ) "עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ" (ויקרא כה יג) "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת" וְגוֹ':

ג הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ יֵשׁ לוֹ לִמְכֹּר עַצְמוֹ לְיֶתֶר עַל שֵׁשׁ. הֲרֵי שֶׁמְּכַר עַצְמוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים אוֹ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל אֲפִלּוּ אַחַר שָׁנָה הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בַּיּוֹבֵל שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה מ) "עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ":

ד אֶחָד הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ אוֹ שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין וּבָרַח חַיָּב לְהַשְׁלִים שֵׁשׁ. וְאִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל יוֹצֵא לְחֵרוּת:

ה חָלָה בֵּין שֶׁחָלָה שָׁנָה אַחַר שָׁנָה אוֹ שֶׁחָלָה חֳלָאִים מְקֻטָּעִים אִם הַכֹּל פָּחוֹת מֵאַרְבַּע שָׁנִים עוֹלִין לְמִנְיַן שֵׁשׁ. אֲבָל אִם חָלָה אַרְבַּע שָׁנִים חַיָּב לְהַשְׁלִים כָּל יְמֵי הַחֹלִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה מ) "כִּשְׂכִיר כְּתוֹשָׁב". וְאִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל יֵצֵא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמִּחַשְּׁבִין יְמֵי הַחֹלִי כְּשֶׁהָיָה חָלְיוֹ כָּבֵד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה. אֲבָל אִם לֹא הָיָה חָלְיוֹ כָּבֵד אֶלָּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה מַחַט אֲפִלּוּ חָלָה כָּל שֵׁשׁ עוֹלִין לוֹ:

ו הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ לְעַכּוּ"ם אִם לֹא נִפְדָּה אֵינוֹ יוֹצֵא אֶלָּא בַּיּוֹבֵל שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה נד) "וְאִם לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ":

ז הַנִּמְכָּר לְעַכּוּ"ם אִם לֹא הִשִּׂיגָה יָדוֹ לִגְאֹל קְרוֹבָיו פּוֹדִין אוֹתוֹ וְקָרוֹב קָרוֹב קוֹדֵם שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה מט) "אוֹ דֹדוֹ אוֹ בֶן דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ". וּבֵית דִּין כּוֹפִין אֶת קְרוֹבָיו לִפְדּוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִטְמַע בָּעַכּוּ"ם. לֹא פְּדָאוּהוּ קְרוֹבָיו אוֹ שֶׁאֵין יָדָם מַשֶּׂגֶת מִצְוָה עַל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל לִפְדּוֹתוֹ. וּבֵין שֶׁפְּדָאוּהוּ קְרוֹבִים בֵּין שֶׁפְּדָאָהוּ שְׁאָר אָדָם יֵצֵא לְחֵרוּת. וְיֵשׁ לוֹ לִלְווֹת וְלִגְאֹל אֶת עַצְמוֹ מִן הָעַכּוּ"ם. וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין. אֲבָל הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל אֵין הַקְּרוֹבִים פּוֹדִין אוֹתוֹ וְאֵין לוֹוֶה וְגוֹאֵל וְאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין. אֶלָּא כְּיצַד דִּינוֹ. אִם הִשִּׂיגָה יָדוֹ לִתֵּן כְּפִי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת נוֹתֵן וְיוֹצֵא וְאִם לָאו לֹא יֵצֵא:

ח אֶחָד הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ בֵּין לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְעַכּוּ"ם וְאֶחָד שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין הֲרֵי זֶה מְגָרֵעַ מִפִּדְיוֹנוֹ וְיוֹצֵא. כֵּיצַד. הֲרֵי שֶׁמְּכָרוּהוּ בְּשִׁשִּׁים דִּינָרִים וְעָבַד אַרְבַּע שָׁנִים וּמָצְאָה יָדוֹ הֲרֵי זֶה נוֹתֵן עֶשְׂרִים דִּינָרִים וְיֵצֵא לְחֵרוּת. וְכֵן אִם מָכַר עַצְמוֹ בְּאַרְבָּעִים דִּינָרִין לְעֶשֶׂר שָׁנִים הֲרֵי זֶה מְגָרֵעַ אַרְבָּעָה דִּינָרִין לְכָל שָׁנָה שֶׁעָבַד וְנוֹתֵן הַנִּשְׁאָר כֶּסֶף אוֹ שְׁוֶה כֶּסֶף וְיוֹצֵא. וְכֵן הַנִּמְכָּר לְעַכּוּ"ם מְחַשֵּׁב הַדָּמִים לְפִי הַשָּׁנִים הַנִּשְׁאָרוֹת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה נ) "וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל". כֵּיצַד. מָכַר עַצְמוֹ בְּמֵאָה וְנִשְׁאַר לַיּוֹבֵל מִשְּׁנַת מְכִירָה עֶשֶׂר שָׁנִים מְחַשֵּׁב עֶשְׂרָה לְכָל שָׁנָה שֶׁעָבַד וְגוֹרֵעַ הַדָּמִים וּמֵשִׁיב הַשְּׁאָר כֶּסֶף לֹא תִּבּוֹאָה וְלֹא כֵּלִים שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה נ) "כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ" בְּכֶסֶף הוּא נִגְאָל מִיַּד הָעַכּוּ"ם וְאֵינוֹ נִגְאָל בִּשְׁוֶה כֶּסֶף:

ט כָּל עֶבֶד עִבְרִי אוֹ עִבְרִיָּה שֶׁיָּצָא בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף וְהִבְרִיא וְהוֹסִיפוּ דָּמָיו אוֹ נִשְׁתַּף וּפָחֲתוּ דָּמָיו מְחַשְּׁבִין לוֹ לְהָקֵל עָלָיו. כֵּיצַד. הֲרֵי שֶׁנִּמְכַּר בְּמֵאָה וַהֲרֵי הוּא עַתָּה שָׁוֶה מָאתַיִם אֵינוֹ מְחַשֵּׁב עִם אֲדוֹנָיו אֶלָּא לְפִי מֵאָה. נִמְכַּר בְּמָאתַיִם וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה מֵאָה מְחַשֵּׁב עִמּוֹ עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת לְפִי מֵאָה:

י הַנִּמְכָּר לְעַכּוּ"ם הוֹאִיל וְיֵשׁ לִגְאֹל עַצְמוֹ לַחֲצָאִין כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ פְּעָמִים יִהְיֶה לְהָקֵל וּפְעָמִים לְהַחְמִיר. כֵּיצַד לְהָקֵל. קָנָה אוֹתוֹ בְּמָאתַיִם וְנִשְׁתַּף וַהֲרֵי הוּא עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה וְנָתַן לוֹ חֲמִשִּׁים חֲצִי דָּמָיו וְהִבְרִיא וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה מָאתַיִם נוֹתֵן לוֹ מֵאָה שֶׁהֵן חֲצִי דָּמָיו הַנִּשְׁאָר וְיָצָא. כֵּיצַד לְהַחְמִיר. קָנָה אוֹתוֹ בְּמָאתַיִם וְנָתַן לוֹ חֲצִי דָּמָיו שֶׁהֵן מֵאָה וְנִשְׁתַּף וַהֲרֵי עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה נוֹתֵן לוֹ חֲמִשִּׁים שֶׁהֵן דְּמֵי חֶצְיוֹ הַנִּשְׁאָר וְנִמְצָא שָׁנַתַּן מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה:

יא הָרַב שֶׁמְּחַל לָעֶבֶד עַל הַכֶּסֶף שֶׁנִּשְׁאַר לוֹ לַעֲבֹד כְּנֶגְדּוֹ אֵינוֹ מָחוּל לוֹ עַד שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ שִׁטַר שִׁחְרוּר. כֵּיצַד. הֲרֵי שֶׁקָּנָהוּ בְּשִׁשִּׁים וְעָבַד שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם וְאָמַר לוֹ שְׁאָר הַדָּמִים מְחוּלִין לְךָ לֵךְ לְדַרְכְּךָ לֹא נִפְטַר מִשִּׁעְבּוּדוֹ עַד שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ שִׁטַר:

יב אָדוֹן שֶׁמֵּת אִם הִנִּיחַ בֵּן זָכָר הֲרֵי הָעֶבֶד עוֹבֵד הַבֵּן עַד סוֹף הַשֵּׁשׁ אוֹ עַד סוֹף הַשָּׁנִים שֶׁמָּכַר עַצְמוֹ לָהֶן אוֹ עַד שֶׁיִּפְגַּע בּוֹ יוֹבֵל אוֹ עַד שֶׁיִּגְרַע פִּדְיוֹנוֹ וְיִתֵּן הַשְּׁאָר. אֲבָל אִם לֹא הִנִּיחַ בֵּן זָכָר הֲרֵי זֶה יֵצֵא לְחֵרוּת וְאֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבַּת וְלֹא אֶת הָאָח וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין. וְהַנִּמְכָּר לְגֵר צֶדֶק אוֹ לְעַכּוּ"ם אֲפִלּוּ הַבֵּן אֵינוֹ עוֹבֵד אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁמֵּת הָאָדוֹן יֵצֵא לְחֵרוּת. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שֶׁעֶבֶד עִבְרִי נִקְנֶה בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים. בְּשָׁנִים אוֹ בְּיוֹבֵל אוֹ בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף אוֹ בִּשְׁטַר שִׁחְרוּר אוֹ בְּמִיתַת אָדוֹן בְּלֹא בֵּן וּבְעַכּוּ"ם אוֹ בְּגֵר אֲפִלּוּ הִנִּיחַ בֵּן. מִצְוָה לוֹמַר לוֹ צֵא בִּשְׁעַת יְצִיאָתוֹ. אַף עַל פִּי

שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ הֲרֵי הוּא יוֹצֵא בְּחִנָּם. וְאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁטָר. אֲפִלּוּ חָלָה וְהוֹצִיא רַבּוֹ עָלָיו הוֹצָאוֹת הַרְבֵּה אֵינוֹ חַיָּב לוֹ כְּלוּם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא ב) "יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם":

פרק ג

א כָּל עֶבֶד עִבְרִי הֲרֵי הָאָדוֹן חַיָּב בְּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה לוֹ וְלֹא אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לוֹ. אֲבָל אִם הָיְתָה מֵאִסּוּרֵי לָאוִין אֲפִלּוּ שְׁנַיָּה אֵינוֹ חַיָּב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ שֶׁנֶּאֱמַר אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ אִשָּׁה הָרְאוּיָה לַעֲמֹד עִמּוֹ. וְכֵן חַיָּב בְּמְזוֹנוֹת בָּנָיו וּבְנוֹתָיו. בְּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין נֶאֱמַר (שמות כא ג) "אִם בַּעַל אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ". וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּקְנָה זֶה נִשְׁתַּעְבְּדָה אִשְׁתּוֹ. אֲבָל לֹא בָּא לְלַמֵּד אֶלָּא שֶׁהָאָדוֹן חַיָּב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ. וּבְמוֹכֵר עַצְמוֹ נֶאֱמַר (ויקרא כה מא) "וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ". וּבִנְמְכָּר לְעַכּוּ"ם נֶאֱמַר (ויקרא כה נד) "וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ". אֶחָד אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהָיוּ לוֹ בִּשְׁעַת מְכִירָה אוֹ אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהָיוּ לוֹ אַחַר מְכִירָתוֹ. וְהוּא שֶׁיִּקָּחֶנָּה מִדַּעַת הָאָדוֹן. אֲבָל אִם לְקָחָהּ שֶׁלֹּא מִדַּעַת רַבּוֹ אֵינוֹ חַיָּב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ:

ב אַף עַל פִּי שֶׁהָאָדוֹן חַיָּב בְּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו אֵין לוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם כְּלוּם אֶלָּא הֲרֵי מַעֲשֵׂה הָאִשָּׁה וּמְצִיאָתָהּ לְבַעֲלָהּ. וְכָל שֶׁזּוֹכֶה הַבַּעַל בְּאִשְׁתּוֹ זוֹכֶה זֶה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֶבֶד עִבְרִי:

ג מִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין יֵשׁ לְרַבּוֹ לִתֵּן לוֹ שִׂפְחָה כְּנַעֲנִית. בֵּין הָאָדוֹן בֵּין בְּנוֹ שֶׁל אָדוֹן אִם מֵת אָבִיו הֲרֵי זֶה נוֹתֵן לוֹ שִׂפְחָה. וְכוֹפֵהוּ עַל זֶה כְּדֵי שֶׁיּוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים. וַהֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת לוֹ כָּל יְמֵי עַבְדוּתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא ד) "אִם אֲדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה" וְגוֹ'. וְהַמּוֹכֵר עַצְמוֹ אָסוּר בְּשִׂפְחָה כְּנַעֲנִית כְּשֶׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל:

ד אֵין עֶבֶד עִבְרִי מֻתָּר בְּשִׂפְחָה כְּנַעֲנִית עַד שֶׁתִּהְיֶה לוֹ אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וּבָנִים. אֲבָל אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׂפְחָה כְּנַעֲנִית. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה הוּא אֲפִלּוּ הָיָה הַנִּמְכָּר כֹּהֵן הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּשִׂפְחָה כְּנַעֲנִית כָּל יְמֵי עַבְדוּתוֹ:

ה אִם הָיוּ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסֵר לוֹ רַבּוֹ שִׂפְחָה כְּנַעֲנִית אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁוֹ מֵאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא ג) "אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ". וְאֵינוֹ יָכוֹל לִתֵּן לוֹ שְׁתֵּי שְׂפָחוֹת. וְלֹא לִתֵּן שִׂפְחָה אַחַת לִשְׁנֵי עֲבָדָיו הָעִבְרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁנּוֹתֵן לַכְּנַעֲנִיִּים שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא ד) "יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה". נִרְצָע שֶׁמָּסַר לוֹ רַבּוֹ שִׂפְחָה כְּנַעֲנִית וְהִגִּיעַ יוֹבֵל וְהָיָה רַבּוֹ מְסָרֵב בּוֹ לָצֵאת וְאֵינוֹ רוֹצֶה לָצֵאת וְחָבַל בּוֹ פָּטוּר שֶׁהֲרֵי נֶאֱסַר בְּשִׂפְחָה:

ו הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ אֵינוֹ נִרְצָע. אֲבָל מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין וְעָבַד שֵׁשׁ וְלֹא רָצָה לָצֵאת הֲרֵי זֶה נִרְצָע וְעוֹבֵד עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל אוֹ עַד שֶׁיָּמוּת הָאָדוֹן:

ז אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ בֵּן אֵין הַנִּרְצָע עוֹבֵד אֶת הַבֵּן מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ (שמות כא ו) "וַעֲבָדוֹ", לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ. (שמות כא ו) "לְעוֹלָם", לְעוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל. נִמְצֵאתָ לָמֵד שֶׁהַנִּרְצָע אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ אֶלָּא בַּיּוֹבֵל וּבְמִיתַת הָאָדוֹן:

ח עֶבֶד עִבְרִי כֹּהֵן אֵינוֹ נִרְצָע מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשָׂה בַּעַל מוּם וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר (ויקרא כה מא) "וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ" לַחֲזָקָה שֶׁהָיָה בָּהּ. וְאֵינוֹ שָׁב לַשְּׁרָרָה שֶׁהָיָה בָּהּ:

ט כֵּיצַד רוֹצְעִין. מְבִיאוֹ לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה וְאוֹמֵר דְּבָרָיו לִפְנֵיהֶם וּמַגִּישׁוֹ לְסוֹף שֵׁשׁ אֶל הַדֶּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין בְּבִנְיָן. בֵּין דֶּלֶת וּמְזוּזָה שֶׁל אָדוֹן בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם. וְנוֹקֵב אֶת אָזְנוֹ הַיְמָנִית בְּגוּפָהּ שֶׁל אֹזֶן בְּמַרְצֵעַ שֶׁל מַתֶּכֶת עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַדֶּלֶת שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו יז) "וְנָתַתָּ בְאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת". וְלֹא נֶאֱמַר (שמות כא ו) "מְזוּזָה" אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד בֵּין אֵצֶל דֶּלֶת בֵּין אֵצֶל מְזוּזָה. וּמָה מְזוּזָה כְּשֶׁהִיא עוֹמֶדֶת אַף דֶּלֶת כְּשֶׁהִיא עוֹמֶדֶת. אֲבָל הָרְצִיעָה בַּדֶּלֶת אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם מְזוּזָה. הָאָדוֹן הוּא שֶׁרוֹצֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא ו) "וְרָצַע אֲדֹנָיו" לֹא בְּנוֹ וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְאֵין רוֹצְעִין שְׁנֵי עֲבָדִים כְּאֶחָד שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת:

י (שמות כא ה) "וְאִם אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד" עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה. הָעֶבֶד עַד שֶׁיֹּאמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד אֲבָל אִם אָמַר אַחַר שֵׁשׁ אֵינוֹ נִרְצָע עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה בְּסוֹף שֵׁשׁ בְּתְחִלַּת פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה. כֵּיצַד. כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאַר מִן הַיּוֹם שְׁוָה פְּרוּטָה מִדְּמֵי מְכִירָתוֹ אוֹ יֶתֶר מְעַט. אֲבָל אִם נִשְׁאַר פָּחוֹת מִשְּׁוָה פְּרוּטָה הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר אַחַר שֵׁשׁ:

יא הָיְתָה לָעֶבֶד שִׂפְחָה כְּנַעֲנִית וְלוֹ מִמֶּנָּה בָּנִים וּלְרַבּוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים אֵינוֹ נִרְצָע שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו טז) "כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ". לְרַבּוֹ אִשָּׁה וּבָנִים וְלוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים אֵינוֹ נִרְצָע שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא ה) "אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי". הוּא אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ וְרַבּוֹ אֵינוֹ אוֹהֲבוֹ אֵינוֹ נִרְצָע שֶׁנֶּאֱמַר כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ. רַבּוֹ אוֹהֲבוֹ וְהוּא אֵינוֹ אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ אֵינוֹ נִרְצָע שֶׁנֶּאֱמַר כִּי אֲהֵבְךָ. הוּא חוֹלֶה וְרַבּוֹ אֵינוֹ חוֹלֶה אֵינוֹ נִרְצָע שֶׁנֶּאֱמַר כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ. רַבּוֹ חוֹלֶה וְהוּא אֵינוֹ חוֹלֶה אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם חוֹלִים אֵינוֹ נִרְצָע שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו טז) "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ" עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם בְּטוֹבָה:

יב מַה בֵּין מוֹכֵר עַצְמוֹ לְמָכְרוּהוּ בֵּית דִּין. מוֹכֵר עַצְמוֹ אֵינוֹ נִרְצָע וּמָכְרוּהוּ בֵּית דִּין נִרְצָע. מוֹכֵר עַצְמוֹ אָסוּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית וּמָכְרוּהוּ בֵּית דִּין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. מוֹכֵר עַצְמוֹ נִמְכָּר לְעַכּוּ"ם וּמָכְרוּהוּ בֵּית דִּין אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו יב) "כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ" אֵין בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְךָ. מוֹכֵר עַצְמוֹ נִמְכָּר לְשֵׁשׁ וְיֶתֶר עַל שֵׁשׁ מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא לְשֵׁשׁ. מוֹכֵר עַצְמוֹ אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין מַעֲנִיקִין לוֹ:

יג מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִרְצַעַת וְכֵן יֵרָאֶה מִעִנְיַן הַפָּתוּב שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר בְּנִרְצָע (שמות כא ה) "אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי". וּמַהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו יז) "וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן". לְהַעֲנִיק. שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה לְהַעֲנִיק עֶבֶד עִבְרִי כָּךְ מַעֲנִיק אָמָה הָעִבְרִיָּה:

יד כָּל הַמְשַׁלֵּחַ עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ רֵיקָם עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו יג) "לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם" וַהֲרֵי הַכָּתוּב נִתְקוֹ לַעֲשֵׂה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו יד) "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ". אֶחָד הַיּוֹצֵא בְּסוֹף שֵׁשׁ אוֹ שֶׁיָּצָא בְּיוֹבֵל אוֹ בְּמִיתַת הָאָדוֹן וְכֵן הָאָמָה הָעִבְרִיָּה שֶׁיָּצָאת בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ אוֹ בְּסִימָנִין הֲרֵי אֵלּוּ מַעֲנִיקִין לָהֶם. אֲבָל הַיּוֹצֵא בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף אֵין מַעֲנִיקִין לָהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו יג) "וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ" וְזֶה לֹא שִׁלְּחוֹ חָפְשִׁי אֶלָּא הָעֶבֶד נָתַן שְׂאֵר הַדָּמִים שֶׁנִּשְׁאַר לוֹ לַעֲבֹד בָּהֶן וְאַחַר כָּךְ יָצָא. (דברים טו יד) "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ" בְּעִנְיַן צֹאן גֹּרֶן וְיֶקֶב דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בְּרָכָה מֻחְמֶצֶת עַצְמָן הוּא שֶׁחַיָּב לְהַעֲנִיק לוֹ מֵהֶם אֲבָל הַכְּסָפִים וְהַבְּגָדִים אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ מֵהֶם. וְכַמָּה נוֹתֵן לוֹ אֵין פָּחוֹת מִשָּׁוֶה שְׁלֹשִׁים סֶלַע בֵּין מִמִּין אֶחָד בֵּין מִמִּינִין הַרְבֵּה כִּשְׁלֹשִׁים שֶׁל קֶנֶס הָעֶבֶד שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שמות כא לב) "יִתֵּן לַאדֹנָיו". בֵּין שֶׁנִּתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בִּגְלָלוֹ בֵּין שֶׁלֹּא נִתְבָּרֵךְ שֶׁנֶּאֱמַר הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר (דברים טו יד) "אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ" הַכֹּל לְפִי הַבְּרָכָה תֵּן לוֹ:

טו אִם בָּרַח וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל כְּשֶׁהוּא בּוֹרֵחַ וְיָצָא לְחֵרוּת אֵינוֹ חַיָּב לְהַעֲנִיקוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו יג) "וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ" וְגוֹ'. עֶנֶק עֶבֶד עִבְרִי לְעַצְמוֹ וְאֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ. וְעֶנֶק אָמָה הָעִבְרִיָּה וְכֵן מְצִיאָתָהּ לְאָבִיהָ. וְאִם מֵת אָבִיהָ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא לְיָדוֹ הֲרֵי הֵן שֶׁל עַצְמָהּ וְאֵין לְאַחֶיהָ בָּהֶם כְּלוּם שֶׁאֵין אָדָם מוֹרִישׁ זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּבִתּוֹ לִבְנוֹ:

פרק ד

א אָמָה הָעִבְרִיָּה הִיא הַקְּטַנָּה שֶׁמְּכָרָהּ אָבִיהָ. וּמִשֶּׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְתֵעָשֶׂה נַעֲרָה אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכְרָהּ אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת בָּהּ. וְיֵשׁ לוֹ לְקַדְּשָׁהּ לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה. אַף הַקְּטַנָּה שֶׁהִיא אַיְלוֹנִית בְּסִימָנֶיהָ וְאֵינָהּ רְאוּיָה לַהֲבָאַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת יֵשׁ לְאָבִיהָ לְמָכְרָהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה. אֲבָל הַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוּס אֵינוֹ נִמְכָּר לֹא כְּעֶבֶד עִבְרִי וְלֹא כְּדִין הָאָמָה הָעִבְרִיָּה:

ב אֵין הָאָב רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן הֶעֱנִי וְלֹא נִשְׁאַר לוֹ כְּלוּם לֹא קַרְקַע וְלֹא מִטַּלְטְלִין וַאֲפִלּוּ כְּסוּת שֶׁעָלָיו. וְאַף עַל פִּי כֵן כּוֹפִין אֶת הָאָב לְפָדוֹתָהּ אַחַר שֶׁמְּכָרָהּ מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה. בָּרַח הָאָב אוֹ שֶׁמֵּת אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לְפָדוֹתָהּ הֲרֵי זוֹ עוֹבֶדֶת עַד שֶׁתֵּצֵא:

ג אָמָה הָעִבְרִיָּה נִקְנֵית בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וְאֵינָהּ נִקְנֵית בִּפְרוּטָה מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לְקָנוֹתָהּ בְּדָמִים שֶׁרְאוּיִין לְגֵרְעוֹן כְּדֵי שֶׁתִּגָּרַע פְּדִיוֹנָהּ וְתֵצֵא. כֵּיצַד בִּשְׁטָר. כּוֹתֵב עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס בִּתִּי מְכוּרָה לְךָ בִּתִּי קְנוּיָה לְךָ וְנוֹתֵן בְּיַד הָאָדוֹן. וּשְׁטַר אָמָה הָעִבְרִיָּה הָאָב כּוֹתְבוֹ:

ד אָמָה הָעִבְרִיָּה עוֹבֶדֶת שֵׁשׁ שָׁנִים כְּעֶבֶד שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו יב) "כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה". וְיוֹצֵאת בִּתְחִלַּת שֶׁבַע. וְאִם פָּגַע בָּהּ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שֵׁשׁ יוֹצְאָה חִנָּם כְּעֶבֶד. מֵת הָאָדוֹן אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ בֵּן יוֹצְאָה חִנָּם כִּנִרְצָע שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו יז) "וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן". וְכֵן מְגֻרַעַת מִפְּדִיוֹנָהּ וְיוֹצְאָה. וְאִם כָּתַב לָהּ שִׁטַר שִׁחְרוּר וּמָחַל עַל הַשְּׁאָר יוֹצְאָה חִנָּם כְּעֶבֶד:

ה יְתֵרָה אָמָה הָעִבְרִיָּה שֶׁהִיא יוֹצְאָה בְּסִימָנִין. כֵּיצַד. כְּגוֹן שֶׁהֵבִיאָה סִימָנִין וְנַעֲשֵׂית נַעֲרָה יוֹצְאָה לְחֵרוּת בְּלֹא כֶּסֶף אֲפִלּוּ הֵבִיאָה סִימָנִין מֵאַחַר יוֹם שֶׁלָּקְחָהּ הֲרֵי זוֹ יוֹצֵאת לְחֵרוּת שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא יא) "וְיָצְאָה חִנָּם" רִבָּה לָהּ הַכָּתוּב יְצִיאָה אַחֶרֶת בְּחִנָּם יֶתֶר עַל הָעֶבֶד. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שֶׁהִיא הֲבָאַת סִימָנֵי נַעֲרוּת. וְתַחְזֹר לְרִשׁוּת אָבִיהָ עַד שֶׁתִּבְגַּר וְתֵצֵא מֵרְשׁוּת אָבִיהָ. הָיְתָה הַבַּת אַיְלוֹנִית שֶׁאֵין לָהּ יְמֵי נַעֲרוּת אֶלָּא יוֹצֵאת מִקַּטְנוּתָהּ לִבֶּגֶר כֵּיוָן שֶׁבָּגְרָה תֵּצֵא לְחֵרוּת:

ו אֵין אָמָה הָעִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּרֹאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא ז) "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים". וְכֵן עֶבֶד עִבְרִי אִם הִפִּיל לוֹ שִׁנּוֹ אוֹ סִמָּא לוֹ עֵינוֹ מְשַׁלֵּם לוֹ כְּדִין הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חוֹבֵל. נִמְצֵאתָ לָמֵד שֶׁאָמָה הָעִבְרִיָּה נִקְנֵית בִּשְׁנֵי דְּבָרִים בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר. וְקוֹנָה עַצְמָהּ בְּשִׁשָּׁה דְּבָרִים בְּשָׁנִים וּבְיוֹבֵל וּבְגִרְעוֹן כֶּסֶף וּבִשְׁטַר שִׁחְרוּר וּבְמִיתַת הָאָדוֹן וּבְסִימָנִין:

ז יַעַד אוֹתָהּ הָאָדוֹן לְעַצְמוֹ אוֹ לִבְנוֹ הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר אֲרוּסוֹת וְאֵינָהּ יוֹצְאָה בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ אֶלָּא בְּמִיתַת הַבַּעַל אוֹ בְּגֵט. וּמִצְוֹת יְעוּד קוֹדֶמֶת לְמִצְוֹת פְּדָיָה. כֵּיצַד מִצְוֹת יְעוּד. אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי הֲרֵי אַתְּ לִי לְאִשָּׁה אֲפִלּוּ בְּסוֹף שֵׁשׁ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן

לָהּ כְּלוּם שֶׁמָּעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לְקִדּוּשִׁין נִתְּנוּ וְנוֹהֵג בָּהּ מִנְהַג אִישׁוּת וְאֵינוֹ נוֹהֵג בָּהּ מִנְהַג שְׁפָחוֹת. וְאֵינוֹ מְיַעֵד שְׁתַּיִם כְּאַחַת שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא ח) "יְעָדָהּ". וְכֵיצַד מְיַעֲדָהּ לִבְנוֹ. אִם הָיָה בְּנוֹ גָּדוֹל וְנָתַן רְשׁוּת לְאָבִיו לְיַעֲדָהּ לוֹ הֲרֵי הָאָב אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִבְנִי:

ח אֵין הָאָדוֹן מְיַעֵד אָמָה הָעִבְרִיָּה לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ אֶלָּא מַדַּעְתָּהּ אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר קִבֵּל אָבִיהָ מְעוֹתֶיהָ שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר (שמות כא ח) "יְעָדָהּ" מַדַּעְתָּהּ. וְאִם מֵת הָאָדוֹן אֵין בְּנוֹ יוֹכֵל לְיַעֲדָהּ לוֹ שֶׁהֲרֵי יוֹצְאָה לְחֵרוּת בְּמִיתַת הָאָדוֹן:

ט הַיְעוּד כְּאֵרוּסִין וְאֵינוֹ כְּנִשּׂוּאִין לְפִיכָךְ אֵינוֹ מִתְעַבֵּר לָהּ וְלֹא יִרָשֶׁנָּה וְלֹא מֵפֵר נְדָרֶיהָ עַד שֶׁתִּכָּנֵס לְחֻפָּה. (שמות כא יא) "וְאִם שִׁלָּשׁ אִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ", לֹא יְעָדָהּ לוֹ וְלֹא יַעֲדָהּ לִבְנוֹ וְלֹא נִפְדֵּית בִּגְרוֹעֶת כֶּסֶף, וְיָצְאָה חִנָּם בַּהֲבָאַת סִימָנִין כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

י יֵתֵר עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנָה בָּהֶן עַצְמָהּ כְּעֶבֶד עִבְרִי. אֵין הָאָדוֹן יָכוֹל לִמְכֹּר אָמָה הָעִבְרִיָּה וְלֹא לִתְּנָהּ לְאִישׁ אַחֵר בֵּין רָחוֹק בֵּין קָרוֹב וְאִם מָכַר אוֹ נָתַן לֹא עָשָׂה כְּלוּם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא ח) "לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לִמְכָרָהּ בִּבְגִדוֹ בָהּ". וְכֵן עֶבֶד עִבְרִי לֹא יָכוֹל לִמָּכְרוֹ לְאַחֵר וְלֹא לִתְּנוֹ. וְיֵרָאֶה לִי שֶׁלֹּא הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לֶאֱסֹר דָּבָר זֶה [בְּאָמָה] אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְיַעֲדָהּ לִבְנוֹ לָכֵן נֶאֱמַר לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לִמְכָרָהּ:

יא אֵין אָמָה הָעִבְרִיָּה נִמְכֶּרֶת אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ לָהּ עָלָיו אוֹ לִבְנוֹ קִדּוּשִׁין כְּדֵי שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְיַעוּד. כֵּיצַד. מוֹכֵר אָדָם אֶת בִּתּוֹ לְאָבִיו שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָאָדוֹן יָכוֹל לְיַעֲדָהּ לוֹ רְאוּיָה הִיא לִבְנוֹ שֶׁהֲרֵי הָאָמָה בַּת אָחִיו. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ לִבְנוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְאָדוֹן שֶׁהֲרֵי הִיא אֲחוֹתוֹ וְלֹא לִבְנוֹ מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו:

יב יֵשׁ לְאָדָם לִמְכֹּר בִּתּוֹ לִפְסוּלִין כְּגוֹן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּלָאוֹ קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהֶן:

יג הַמְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה וְנִתְאַרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכְרָהּ שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ לִשְׁפְחוּת אַחֵר אִישׁוּת. אֲבָל מוֹכְרָהּ לִשְׁפָחָה אַחֵר שִׁפְחוּת. כֵּיצַד. מְכָרָהּ לִשְׁפְחוּת תְּחִלָּה וְיֵעֵד אוֹתָהּ הָאָדוֹן וּמֵת הָאָדוֹן אוֹ גֵּרְשָׁהּ וְחָזְרָה לִרְשׁוּת הָאָב כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה הֲרֵי הָאָב מוֹכְרָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה אֲפִלּוּ לְכֹהֵן. וְכֵן אִם נָפְלָה לִפְנֵי יָבָם מִן הַיְעוּד וְחָלַץ לָהּ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא חֲלִיצָה פְּסוּלָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְטַנָּה הֲרֵי נִפְסְלָה מִן הַכְּהֻנָּה וְיֵשׁ לוֹ לְמָכְרָהּ לְכֹהֵן הוֹאִיל וְקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר:

יד הַמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ וְיָצְאָה בְּשָׁנִים אוֹ בִּיּוֹבֵל אוֹ בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף וַעֲדַיִן הִיא קְטַנָּה יֵשׁ לוֹ לַחְזֹר וּלְמָכְרָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

טו הַמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ לְאַחֵר אִם רָצָה הָאָדוֹן לְיַעֵד מְיַעֵד וְאִם לֹא יִעֵד הָאָדוֹן לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ כְּשֶׁתֵּצֵא מֵרְשׁוּת הָאָדוֹן יִגָּמְרוּ קִדּוּשֶׁיהָ וְתֵעָשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ:

טז הַמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ וּפָסַק עַל הָאָדוֹן עַל מְנָת שֶׁלֹּא לְיַעֵד אוֹתָהּ אִם רָצָה הָאָדוֹן לְיַעֵד מְיַעֵד שֶׁהִתְנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה שֶׁתְּנָאוֹ בָּטֵל:

פרק ה

א עֶבֶד כְּנַעֲנִי נִקְנֶה בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בִּשְׁלֹשָׁה. נִקְנֶה בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה אוֹ בַּחֲלִיפִין אוֹ בְּמִשִּׁיכָה. וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים. וְעֶבֶד קָטָן חֲרֵי הוּא כִּבְהֵמָה וְנִקְנֶה בְּמִשִּׁיכָה כִּמְשִׁיכַת הַבְּהֵמָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה כָּל הַדְּרָכִים שֶׁהָעֲבָדִים נִקְנִין בָּהֶן:

ב כֵּיצַד קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף. כְּגוֹן שֶׁנָּתַן אֶחָד לְרַבּוֹ מָעוֹת וְאָמַר לוֹ עַל מְנָת שֶׁיֵּצֵא עַבְדְּךָ בָּהֶם לְחֵרוּת כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל הָרַב אֶת הַכֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף יָצָא הָעֶבֶד לְחֵרוּת. וְאֵין צָרִיךְ דַּעַת הָעֶבֶד שֶׁזְּכוּת הִיא לוֹ וְזָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְכֵן אִם נָתַן אֶחָד לְעֶבֶד מָעוֹת וְאָמַר עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא בָּהֶם לְחֵרוּת אִם רָצָה הָאָדוֹן לְקַבֵּל הַמָּעוֹת יָצָא הָעֶבֶד לְחֵרוּת וְאִם לֹא רָצָה לֹא קָנָה הָעֶבֶד הַמָּעוֹת שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיֵּצֵא בָּהֶם לְחֵרוּת. וְאֶחָד הַכֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף בֵּין לְקַנּוֹתוֹ בֵּין לְהַקְנוֹת עַצְמוֹ לוֹ:

ג כֵּיצַד בִּשְׁטָר. כּוֹתֵב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס הֲרֵי אַתְּ בֶּן חוֹרִין אוֹ הֲרֵי אַתְּ שֶׁל עַצְמֵךְ אוֹ אֵין לִי עֵסֶק בָּךְ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּעִנְיָן זֶה שֶׁזֶּה הוּא גּוּפוֹ שֶׁל גֵּט שִׁחְרוּר. וּמוֹסֵר לוֹ אֶת הַשְּׁטָר בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ שֶׁהָיוּ הָעֵדִים חֲתוּמִים בּוֹ וּמְסָרוֹ לוֹ בְּיָדוֹ לְבֵינוֹ לְבֵינוֹ. הֲרֵי זֶה יָצָא לְחֵרוּת שֶׁהֲרֵי גִּטּוֹ וְיָדוֹ בָּאִין כְּאֶחָד. אָמַר לוֹ שֶׁלֹּא בִּכְתָב הֲרֵי אַתְּ בֶּן חוֹרִין הֲרֵי אַתְּ שֶׁל עַצְמֵךְ אַף עַל פִּי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדִים בְּבֵית דִּין וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ עַדַיִן לֹא נִשְׁתַּחְרֵר שֶׁאֵין הָעֶבֶד יוֹצֵא לְחֵרוּת אֶלָּא בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים. וְהַכּוֹתֵב לְשִׁפְחָתוֹ הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם לֹא אָמַר כְּלוּם:

ד כֵּיצַד בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים. הַמַּכֶּה אֶת עַבְדּוֹ בְּכַוָּנָה וְחִסְרוֹ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין יָצָא לְחֵרוּת וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה (שמות כא כז) "שֵׁן" וְ (שמות כא כו) "עַיִן" לִדּוֹן מֵהֶן מָה שֵּׁן וְעַיִן מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין אַף כָּל מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין יֵצֵא הָעֶבֶד בּוֹ

לְחֵרוּת. אֲבָל הַמְסָרֵס עַבְדּוֹ בַּבֵּיצִים אוֹ הַחוֹתֵךְ לְשׁוֹנוֹ אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוּת שֶׁאֵינָן מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי. וְכֵן הַמַּפִּיל שֵׁן הַקָּטָן אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוּת שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ לַחְזֹר׃

ה אֵין יוֹצֵא בְּרֹאשֵׁי אֵיבָרִים אֶלָּא עֲבָדִים שֶׁמָּלוּ וְטָבְלוּ שֶׁהֲרֵי יֶשְׁנָן בְּמִקְצָת מִצְוֹת אֲבָל הָעֶבֶד שֶׁהוּא בְּגִיּוּתוֹ אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרֹאשֵׁי אֵיבָרִים. אֵלּוּ הֵן רָאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין. אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם עֶשְׂרִים רָאשֵׁי הָאָזְנַיִם וְרֹאשׁ הַחֹטֶם וְרֹאשׁ הַגִּוִּיָּה וְרָאשֵׁי הַדַּדִּין שֶׁבָּאִשָּׁה אֲבָל הָעֵינַיִם וְהַשִּׁנַּיִם הֲרֵי הֵן מִפְרָשִׁין בַּתּוֹרָה׃

ו הָיְתָה לוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה וַחֲתָכָהּ אִם נִסְפֶּרֶת עַל גַּב הַיָּד עֶבֶד יוֹצֵא בָּהּ לְחֵרוּת. הָיְתָה עֵינוֹ סְמוּיָה וְחִטְטָהּ עֶבֶד יוֹצֵא בָּהּ לְחֵרוּת שֶׁהֲרֵי חִסְּרוֹ אֵיבָר. וְהוּא הַדִּין לְאֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁהוּא בָּטֵל וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה שֶׁאִם חֲתָכוֹ הֲרֵי חִסְּרוֹ אֵיבָר וְיֵצֵא לְחֵרוּת׃

ז הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשָׁהּ עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת. הִכָּהוּ כְּנֶגֶד עֵינוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֶה כְּנֶגֶד אָזְנוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵרוּת׃

ח הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְחָסְרָה מֵאוֹרָהּ. עַל שִׁנּוֹ וְנִדְּדָהּ. אִם יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוּת וְאִם לָאו יֵצֵא לְחֵרוּת׃

ט הָיְתָה עֵינוֹ כֵּהָה וְחִסֵּר מֵאוֹרָהּ אוֹ שִׁנּוֹ נוֹדֶדֶת וְהִכָּהוּ הָאָדוֹן וְהִפִּיל הַשֵּׁן הַנּוֹדֶדֶת אוֹ סִמָּא הָעַיִן הַכֵּהָה אִם הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כָּל שֶׁהוּא יֵצֵא לְחֵרוּת וְאִם לָאו לֹא יֵצֵא לְחֵרוּת׃

י הִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָבְתָה יָדוֹ וְסוֹפָהּ לַחְזֹר אֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵרוּת. תָּלַשׁ בִּזְקָנוֹ וְדִלְדֵּל בּוֹ עֶצֶם מִן הַלְּחָיַי יֵצֵא לְחֵרוּת שֶׁהֲרֵי בִּטֵּל מַעֲשֵׂה הַשִּׁנַּיִם הַקְּבוּעוֹת בְּאוֹתוֹ הָעֶצֶם׃

יא הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ אוֹ סִמֵּא אֶת עֵינוֹ בִּלֹּא כַּוָּנָה כְּגוֹן שֶׁזָּרַק אֶבֶן לִבְהֵמָה וְנָפְלָה בָּעֶבֶד וְהִפִּילָה אֶת שִׁנּוֹ וְחָתְכָה אֶצְבָּעוֹ לֹא יֵצֵא לְחֵרוּת שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא כז) ״אִם שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל״ עַד שֶׁיְּהֵא כַּיּוֹצֵא בָּהֶן׃

יב הוֹשִׁיט יָדוֹ לִמְעֵי שִׁפְחָתוֹ וְסִמֵּא עֵין הָעֻבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ לֹא יֵצֵא לְחֵרוּת שֶׁהֲרֵי לֹא יָדַע דָּבָר שֶׁיִּתְכַּוֵּן לוֹ׃

יג הֲרֵי שֶׁהָיָה רַבּוֹ רוֹפֵא וְאָמַר לוֹ כְּחַל לִי עֵינִי וְסִמְּאָהּ חָתַר לִי שִׁנִּי וְהִפִּילָהּ שָׁחַק בָּאָדוֹן וְיֵצֵא לְחֵרוּת שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק הֲרֵי נִתְכַּוֵּן לִנְגֹּעַ בְּאֵיבְרֵי הָעֶבֶד וְנִסְתַּכֵּן בָּהֶן. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיְתָה עֵין הָעֶבֶד כּוֹאֶבֶת וְהָיָה רַבּוֹ אֻמָּן וַעֲקָרָהּ לוֹ שֶׁהֲרֵי יֵצֵא לְחֵרוּת׃

יד הַמַּפִּיל שֵׁן עַבְדּוֹ וְסִמֵּא אֶת עֵינוֹ הֲרֵי יֵצֵא לְחֵרוּת בְּשִׁנּוֹ וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה׃

טו מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין וְעֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרֹאשֵׁי אֵיבָרִים לְפִי שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לְרַבּוֹ שֶׁחֲבַל בּוֹ׃

טז עַבְדֵי צֹאן בָּרְזֶל יוֹצְאִין בְּרֹאשֵׁי אֵיבָרִים אִם חִסְּרָן הַבַּעַל אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה. וְעַבְדֵי מְלוֹג אֵינָן יוֹצְאִין בְּרֹאשֵׁי אֵיבָרִים לֹא אִם הִפִּיל הַבַּעַל שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ בָּהֶם אֶלָּא פֵּרוֹת וְלֹא אִם הִפִּילָה אוֹתָן הָאִשָּׁה מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מְיֻחָדִין לָהּ׃

יז יְצִיאַת הָעֶבֶד בְּרֹאשֵׁי אֵיבָרִים נוֹהֶגֶת בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן וְאֵין דָּנִין בּוֹ אֶלָּא בְּבֵית דִּין סְמוּכִין מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָנָס. לְפִיכָךְ הָעֶבֶד שֶׁאָמַר לְרַבּוֹ הִפַּלְתָּ אֶת שִׁנִּי וְסִמֵּיתָ אֶת עֵינִי וְהָאָדוֹן אוֹמֵר לוֹ עָשִׂיתִי זֶה פָּטוּר שֶׁאִם יוֹדֶה מֵעַצְמוֹ אֵינוֹ חַיָּב לְהוֹצִיאוֹ לְחֵרוּת בְּלֹא עֵדִים שֶׁהַמּוֹדֶה בְּקֶנָס פָּטוּר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה שֶׁכָּל מוֹדֶה בְּקֶנָס פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם׃

פרק ו

א הַכּוֹתֵב גֵּט שִׁחְרוּר לְעַבְדּוֹ וְזָכָה לוֹ בּוֹ עַל יְדֵי אַחֵר וְאָמַר זְכֵה בְּגֵט זֶה לְפְלוֹנִי עַבְדִּי יָצָא לְחֵרוּת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ גֵּט לְיָדוֹ שֶׁזְּכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. אֲבָל אִם אָמַר תְּנוּ גֵּט זֶה לְעַבְדִּי אֵינוֹ יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ וְלֹא יֵצֵא הָעֶבֶד לְחֵרוּת עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַגֵּט לְיָדוֹ. לְפִיכָךְ הָאוֹמֵר תְּנוּ גֵּט זֶה לְעַבְדִּי וּמֵת לֹא יִתְּנוּ לְאַחַר מִיתָה׃

ב הַכּוֹתֵב בִּשְׁטָר עָשִׂיתִי פְּלוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין אוֹ נַעֲשָׂה פְּלוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין אוֹ הֲרֵי הוּא בֶּן חוֹרִין הֲרֵי זֶה יֵצֵא לְחֵרוּת. כָּתַב בַּשְּׁטָר אֶעֱשֶׂנּוּ בֶּן חוֹרִין לֹא יֵצֵא לְחֵרוּת׃

ג הָאוֹמֵר עָשִׂיתִי פְּלוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין וְהוּא אוֹמֵר לֹא עֲשָׂאַנִי חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא זְכָה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר. אָמַר כָּתַבְתִּי גֵּט שִׁחְרוּר וְנָתַתִּי לוֹ וְהוּא אָמַר לֹא כָּתַב וְלֹא נָתַן הוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵדִים וַהֲרֵי זֶה עֶבֶד עַד שֶׁיִּשְׁחְרֵרֵנוּ בְּפָנָיו׃

ד מִי שֶׁצִּוָּה בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ פְּלוֹנִית שִׁפְחָתִי אַל יִשְׁתַּעְבְּדוּ בָהּ יוֹרְשֵׁי הֲרֵי זוֹ שִׁפְחָה כְּשֶׁהָיְתָה וְאָסוּר לַיּוֹרְשִׁים לְהִשְׁתַּעְבֵּד בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוָה לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמֵּת. וְכֵן אִם אָמַר עֲשׂוּ לָהּ קוֹרַת רוּחַ כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין וְאֵין מִשְׁתַּעְבְּדִין בָּהּ אֶלָּא בִּמְלָאכָה שֶׁהִיא רוֹצָה בָּהּ. צַוָּה וְאָמַר שַׁחְרְרוּהָ כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְשַׁחְרֵר

אוֹתָהּ׃

ה בְּשִׁשָּׁה דְּבָרִים שָׁוִין שִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים לְגִטֵּי נָשִׁים וּבִשְׁאָר דְּבָרִים חֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל הַשְּׁטָרוֹת. וְאֵלּוּ הֵן הַשִּׁשָּׁה. פְּסוּלִים בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל עַכּוּ״ם. וּכְשֶׁרִין בְּעֵד כּוּתִי. וּצְרִיכִין כְּתִיבָה לְשֵׁם הַמְשֻׁחְרָר עַצְמוֹ. וְאֵין נִכְתָּבִין בִּמְחֻבָּר. וְאֵין חוֹתְמִין עֲדֵיהֶם אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה. אֶחָד גִּטֵּי נָשִׁים וְאֶחָד שִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים שָׁוִין לַמּוֹלִיךְ וְלַמֵּבִיא. כֵּיצַד. כָּל הַשְּׁטָרוֹת הָעוֹלִים בַּעַרְכָּאוֹת שֶׁל עַכּוּ״ם כְּשֵׁרִים בְּכָל הַתְּנָאִים שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִים בְּהִלְכוֹת הַלָּוָאָה חוּץ מִגִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים׃

ו כָּל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו אֲפִלּוּ עֵד אֶחָד כּוּתִי פָּסוּל חוּץ מִגִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים שֶׁהֵן כְּשֵׁרִין בְּעֵד אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְעֵד אֶחָד כּוּתִי וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה כּוּתִי חָבֵר. וּבַזְּמַן הַזֶּה שֶׁהַכּוּתִים כְּעַכּוּ״ם לְכָל דְּבְרֵיהֶם אָנוּ לְמֵדִין מֵהֶן לְצָדוֹקִין שֶׁהַצָּדוֹקִין בַּזְּמַן הַזֶּה כְּמוֹ כּוּתִי בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן קֹדֶם שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהְיוּ כְּעַכּוּ״ם לְכָל דְּבְרֵיהֶם. בְּגֵט אִשָּׁה הוּא אוֹמֵר (דברים כד א) ״וְכָתַב לָהּ״ לִשְׁמָהּ וּבְגֵט שִׁחְרוּר הוּא אוֹמֵר (ויקרא יט כ) ״אוֹ חֻפְשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ״, עַד שֶׁיִּכְתֹּב לִשְׁמָהּ. בְּגֵט אִשָּׁה הוּא אוֹמֵר וְכָתַב וְנָתַן מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻשָּׁר אֶלָּא נְתִינָה יָצָא הַכּוֹתֵב בִּמְחֻבָּר וְאַחַר כָּךְ קִצֵּץ שֶׁהֲרֵי מְחֻשָּׁר קְצִיצָה וּנְתִינָה וּבְגֵט שִׁחְרוּר הוּא אוֹמֵר (וְנָתַן לָהּ) לֹא יִהְיֶה מְחֻשָּׁר אֶלָּא נְתִינָה. אֶחָד גִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים אֵינָן חוֹתְמִין עֲדֵיהֶם אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ טַעַם הַדָּבָר בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין׃

ז וְכֵיצַד שָׁוִין בְּמוֹלִיךְ וּמֵבִיא שֶׁהַמֵּבִיא גֵּט שִׁחְרוּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּפְנֵי נִכְתָּב וּבִפְנֵי נֶחְתָּם וּבְחוּצָה לָאָרֶץ אִם אֵין עֵדִים מְצוּיִין לְקַיְּמוֹ וְאָמַר הַשָּׁלִיחַ בִּפְנֵי נִכְתַּב וּבִפְנֵי נֶחְתָּם זֶהוּ קִיּוּמוֹ. וְאִם בָּא הָאָדוֹן וְעֵרְעֵר אַחַר כָּךְ אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּגִטֵּי נָשִׁים. כְּשֵׁם שֶׁהָאִשָּׁה עַצְמָהּ מְבִיאָה גִּטָּהּ וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְקַיְּמוֹ הוֹאִיל וְהַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ כָּךְ הָעֶבֶד שֶׁשִּׁחְרוּר יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת בִּפְנֵי נִכְתַּב וּבִפְנֵי נֶחְתָּם אִם הִתְנָה עָלֶיהָ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ כָּךְ הָעֶבֶד שֶׁהֵבִיא גֵּט וְאָמַר בִּפְנֵי נִכְתַּב וּבִפְנֵי נֶחְתָּם נֶאֱמָן עַל אוֹתוֹ הַדָּבָר וְאֵין צָרִיךְ קִיּוּם׃

ח כָּל הַכָּשֵׁר לְהָבִיא גֵּט הָאִשָּׁה כָּשֵׁר לְהָבִיא גֵּט הָעֶבֶד. וְהָעֶבֶד מְקַבֵּל גֵּט לַחֲבֵרוֹ מִיַּד רַבּוֹ אֲבָל לֹא מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. הַכּוֹתֵב שְׁטַר אֵרוּסִין לְשִׁפְחָתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לָהּ צְאִי בּוֹ לְחֵרוּת וְהִתְקַדְּשִׁי בּוֹ אֵין בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה לָשׁוֹן שִׁחְרוּר וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְלֹא מְשֻׁחְרֶרֶת׃

פרק ז

א גֵּט שִׁחְרוּר צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה עִנְיָנוֹ דָּבָר הַכּוֹרֵת בֵּינוֹ לְבֵין אֲדוֹנָיו וְלֹא יִשָּׁאֵר לָאָדוֹן בּוֹ זְכוּת. לְפִיכָךְ הַכּוֹתֵב לְעַבְדּוֹ עַצְמְךָ וְכָל נְכָסַי קְנוּיִין לָךְ חוּץ מִפָּקוֹם פְּלוֹנִי אוֹ חוּץ מִטַּלִּית פְּלוֹנִית אֵין זֶה כּוֹרֵת וַהֲגֵט בָּטֵל וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ גֵּט אֵין הָעֶבֶד מְשֻׁחְרָר וְלֹא קָנָה מִן הַנְּכָסִים כְּלוּם. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה׃

ב עֶבֶד שֶׁהֵבִיא גֵּט וְכָתוּב בּוֹ עַצְמְךָ וּנְכָסַי קְנוּיִין לְךָ עַצְמוֹ קָנָה וַחֲרֵי הוּא בֶּן חוֹרִין אֲבָל הַנְּכָסִים לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּתְקְנֵם הַגֵּט בְּחוֹתְמָיו כְּשְׁאָר הַשְּׁטָרוֹת. וְכֵן אִם הָיָה כָּתוּב בּוֹ כָּל נְכָסַי קְנוּיִין לְךָ קָנָה עַצְמוֹ וְלֹא קָנָה הַנְּכָסִים עַד שֶׁיִּתְקְנֵם הַגֵּט בְּחוֹתְמָיו שֶׁחוֹלְקִים הַדִּבּוּר וְאוֹמְרִים עַצְמוֹ קָנָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֶאֱמָן לְהָבִיא גֵּט שִׁחְרוּרוֹ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ אֲבָל הַנְּכָסִים שֶׁאֵין אָדָם קוֹנֶה אוֹתָם אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה לֹא יִקְנֶה אוֹתָם עַד שֶׁיִּתְקְנֵם הַשְּׁטָר׃

ג הַמְשֻׁחְרָר שְׁנֵי עֲבָדִים בִּשְׁטָר אֶחָד לֹא קָנוּ עַצְמָן אֶלָּא כּוֹתְבִין שְׁטָר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. לְפִיכָךְ הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לִשְׁנֵי עֲבָדָיו בִּשְׁטָר אֶחָד אַף עַצְמָן לֹא קָנוּ. וְאִם כָּתַב בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת קָנוּ וּמְשֻׁחְרָרִין זֶה אֶת זֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁכָּתַב בְּכָל שְׁטָר מִשְּׁנֵיהֶם כָּל נְכָסַי נְתוּנִים לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עַבְדִּי. אֲבָל אִם כָּתַב חֲצִי נְכָסַי לְפְלוֹנִי עַבְדִּי וַחֲצִי נְכָסַי לְפְלוֹנִי עַבְדִּי אַף בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת לֹא קָנוּ כְּלוּם שֶׁהָעֶבֶד מִכְּלַל נְכָסִים וַחֲרֵי שִׁיֵּר בּוֹ חֲצִי וְאֵין זֶה שִׁחְרוּר וְכֵינָן שֶׁלֹּא נִשְׁתַּחְרֵר לֹא קָנָה מִן הַנְּכָסִים כְּלוּם׃

ד הַמְשֻׁחְרָר חֲצִי עַבְדּוֹ בִּשְׁטָר לֹא קָנָה הָעֶבֶד חֲצִיוֹ וַחֲרֵי הוּא עֶבֶד כְּשֶׁהָיָה. אֲבָל אִם שִׁחְרֵר חֲצִיוֹ בְּכֶסֶף כְּגוֹן שֶׁלָּקַח חֲצִי דָּמָיו עַל מְנָת לְשַׁחְרֵר חֲצִיוֹ קָנָה וְנִמְצָא חֲצִיוֹ עֶבֶד וְחֲצִיוֹ בֶּן חוֹרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשֶׁשִּׁחְרֵר חֲצִיוֹ בִּשְׁטָר וְהִנִּיחַ חֲצִיוֹ. אֲבָל אִם שִׁחְרֵר חֲצִיוֹ וּמָכַר חֲצִיוֹ אוֹ שֶׁשִּׁחְרֵר חֲצִיוֹ וְנָתַן חֲצִיוֹ בְּמַתָּנָה הוֹאִיל וְיָצָא הָעֶבֶד כֻּלּוֹ מֵרְשׁוּתוֹ קָנָה הָעֶבֶד חֲצִיוֹ עֶבֶד וַחֲרֵי זֶה חֲצִיוֹ עֶבֶד וְחֲצִיוֹ בֶּן חוֹרִין. וְכֵן עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין וְשִׁחְרֵר אֶחָד מֵהֶן חֶלְקוֹ בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בִּשְׁטָר קָנָה הָעֶבֶד חֲצִיוֹ וַחֲרֵי הוּא חֲצִיוֹ עֶבֶד וְחֲצִיוֹ בֶּן חוֹרִין׃

ה הַכּוֹתֵב לְשִׁפְחָתוֹ מְעֻבֶּרֶת הֲרֵי אַתְּ בַּת חוֹרִין וּוְלָדֵךְ עֶבֶד דְּבָרָיו קַיָּמִין. הֲרֵי אַתְּ שִׁפְחָה וּוְלָדֵךְ בֶּן חוֹרִין לֹא אָמַר וְלֹא כְּלוּם שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁמְּשַׁחְרֵר חֲצָיָהּ׃

ו שִׁפְחָה חֲרוּפָה אִם רָצָה לְשַׁחְרֵר חֲצָיָהּ הַנִּשְׁאָר וְתַעֲשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה הֲרֵי זֶה מְשַׁחְרֵר בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בִּשְׁטָר שֶׁאַף הַכֶּסֶף גּוֹמֵר שִׁחְרוּרָהּ׃

ז מִי שֶׁחֲצָיוֹ עֶבֶד וְחֲצָיוֹ בֶּן חוֹרִין הוֹאִיל וְאֵינוֹ מֻתָּר לֹא בְּשִׁפְחָה וְלֹא בְּבַת חוֹרִין כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין וְכוֹתֵב שְׁטַר עָלָיו בַּחֲצִי דָּמָיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּעֶבֶד מִפְּנֵי שֶׁהָאִישׁ מְצֻוֶּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. אֲבָל הַשִּׁפְחָה תִּשָּׁאֵר כְּמוֹת שֶׁהִיא וְעוֹבֶדֶת אֶת רַבָּהּ יוֹם אֶחָד וְאֶת עַצְמָהּ יוֹם אֶחָד. וְאִם נָהֲגוּ בָּהּ הַחוֹטְאִים מִנְהַג הֶפְקֵר כּוֹפִין אֶת רַבָּהּ לְשַׁחְרֵר וְכוֹתֵב עָלֶיהָ שְׁטַר בַּחֲצִי דָּמֶיהָ׃

ח מִי שֶׁחָצְיוֹ עֶבֶד וְחָצְיוֹ בֶּן חוֹרִין שֶׁעָמַד רַבּוֹ וְהִקְנָה חֶצְיוֹ לִבְנוֹ הַקָּטָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יָכְפּוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין לְשַׁחְרְרוֹ מַעֲמִידִין בֵּית דִּין לַקָּטָן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְכוֹתֵב לוֹ הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס גֵּט שִׁחְרוּר וְכוֹתֵב לוֹ שְׁטַר חוֹב בַּחֲצִי דָּמָיו. וְאִם נִצְטָרֵךְ הַקָּטָן בְּעֶבֶד וְיֵשׁ לוֹ גַּעְגּוּעִין עָלָיו מַפְלִיגִין אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ בְּמָעוֹת שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל קָטָן קָרוֹב אֵצֶל מָעוֹת:

ט שְׁכִיב מֵרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ וְעָמַד חוֹזֵר בַּנְּכָסִים וְאֵינוֹ חוֹזֵר בָּעֶבֶד שֶׁהֲרֵי יָצָא עָלָיו שֵׁם בֶּן חוֹרִין:

פרק ח

א הַמּוֹכֵר אֶת עַבְדּוֹ לְעַכּוּ״ם יֵצֵא בֶּן חוֹרִין וְכוֹפִין אֶת רַבּוֹ לַחְזֹר וְלִקְנוֹתוֹ מִן הָעַכּוּ״ם עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו וְכוֹתֵב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר וְיוֹצֵא. וְאִם לֹא רָצָה הָעַכּוּ״ם לְמָכְרוֹ אֲפִלּוּ בַּעֲשָׂרָה בְּדָמָיו אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ יֶתֶר. וּקְנָס זֶה אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ וְדָנִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּבֵית דִּין מֵמְחִין. וְאִם מֵת הַמּוֹכֵר אֵין קוֹנְסִין אֶת הַיּוֹרֵשׁ לְהַחְזִיר אֶת הָעֶבֶד לְשִׁחְרוּר:

ב לָוָה עַל עַבְדּוֹ מִן הָעַכּוּ״ם אִם קָבַע לוֹ זְמַן וְאָמַר לוֹ אִם הִגִּיעַ זְמַן פְּלוֹנִי וְלֹא אֲשַׁלֵּם לְךָ תִּקְנֶה גּוּף עֶבֶד זֶה חֲרֵי זֶה יֵצֵא לְחֵרוּת מִיָּד. וְאִם אָמַר לוֹ תִּקְנֶה מַעֲשֶׂה יָדָיו לֹא יֵצֵא לְחֵרוּת. גְּבָאוֹ עַכּוּ״ם בְּחוֹבוֹ אוֹ שֶׁבָּאוּ עַל הָאָדוֹן מְצָרִים וּבִקְּשׁוּ לְהָרְגוֹ וּפָדָה עַצְמוֹ מִיָּדָן בְּעַבְדּוֹ לֹא יָצָא לְחֵרוּת מִפְּנֵי שֶׁנִּלְקָח מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ:

ג מָכַר עַבְדּוֹ לְאֶחָד מֵעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אוֹ מִגְּדוֹלָיו אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מֵהֶם יָצָא הָעֶבֶד לְחֵרוּת מִפְּנֵי שֶׁהָיָה יָכוֹל לְפַיְּסוֹ בְּמָמוֹן אַחֵר:

ד מְכָרוֹ לְעַכּוּ״ם לְשָׁלֹשִׁים יוֹם. מְכָרוֹ חוץ מִן הַמְּצוֹת. חוץ מִן הַמִּלְאכְתּוֹ. חוץ מִשַּׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים. חֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִשְׁתַּחְרֵר אוֹ לֹא נִשְׁתַּחְרֵר. לְפִיכָךְ אִם תָּפַס הָעֶבֶד כְּדֵי דָּמָיו לְרַבּוֹ כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא בֶּהֶן לְחֵרוּת מִיַּד עַכּוּ״ם אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ:

ה אֶחָד מוֹכֵר עַבְדּוֹ לְעַכּוּ״ם עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה אוֹ שֶׁמְּכָרוֹ לְגֵר תּוֹשָׁב אֲפִלּוּ לְכוּתִי חֲרֵי זֶה יֵצֵא לְחֵרוּת. מְכָרוֹ לְיִשְׂרָאֵל מוּמָר חֲרֵי זֶה סָפֵק לְפִיכָךְ אִם תָּפַס כְּדֵי דָּמָיו מֵרַבּוֹ רִאשׁוֹן כְּדֵי לְצֵאת בֶּהֶן מִיַּד הַמּוּמָר אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ:

ו הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ יָצָא בֶּן חוֹרִין וְכוֹפִין אֶת רַבּוֹ הַשֵּׁנִי לִכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר וְאָבְדוּ הַדָּמִים. וּמִפְּנֵי מָה קָנְסוּ כָּאן הַלּוֹקֵחַ לְבַדּוֹ שֶׁאִלּוּ לֹא לָקַח זֶה לֹא יָצָא הָעֶבֶד לְחוּצָה לָאָרֶץ. הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְסוּרְיָא וַאֲפִלּוּ לְעַכּוּ כְּמוֹכֵר לְחוּצָה לָאָרֶץ:

ז בֶּן בָּבֶל שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַדַּעְתּוֹ לַחְזֹר וְהִכְנִיסָהּ לוֹ אִשְׁתּוֹ עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת חֲרֵי אֵלּוּ סָפֵק אִם הֵם כְּמִי שֶׁמָּכְרָה אוֹתָם לְחוּצָה לָאָרֶץ הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ הַפֵּרוֹת אוֹ אֵינָן כְּמִכּוּרִין לוֹ שֶׁחֲרֵי הַגּוּף שֶׁלָּהּ:

ח עֶבֶד שֶׁיָּצָא אַחַר רַבּוֹ לְסוּרְיָא וּמְכָרוֹ שָׁם אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁיָּצָא רַבּוֹ עַל מְנָת שֶׁלֹּא לַחְזֹר לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אִם דַּעַת רַבּוֹ לַחְזֹר וְיָצָא אַחֲרָיו וּמְכָרוֹ שָׁם יָצָא לְחֵרוּת וְכוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לְשַׁחְרְרוֹ:

ט עֶבֶד שֶׁאָמַר לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ לַעֲלוֹת עִמּוֹ אוֹ יִמְכֹּר אוֹתוֹ לְמִי שֶׁיַּעֲלוּהוּ לְשָׁם. רָצָה הָאָדוֹן לָצֵאת לְחוּצָה לָאָרֶץ אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת עַבְדּוֹ עַד שֶׁיִּרְצֶה. וְדִין זֶה בְּכָל זְמַן אֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁהָאָרֶץ בְּיַד עַכּוּ״ם:

י עֶבֶד שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ אֵין מַחֲזִירִין לוֹ לְעַבְדוּת וְעָלָיו נֶאֱמַר (דברים כג טז) ״לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו״. וְאוֹמֵר לְרַבּוֹ שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר וְיִכְתֹּב לוֹ שְׁטַר חוֹב בְּדָמָיו עַד שֶׁתַּשִּׂיג יָדוֹ וְיִתֵּן לוֹ. וְאִם לֹא רָצָה הָאָדוֹן לְשַׁחְרְרוֹ מַפְקִיעִין בֵּית דִּין שִׁעְבּוּדוֹ מֵעָלָיו וְיֵלֵךְ לוֹ:

יא עֶבֶד זֶה שֶׁבָּרַח לָאָרֶץ חֲרֵי הוּא גֵּר צֶדֶק וְהוֹסִיף לוֹ הַכָּתוּב אַזְהָרָה אַחֶרֶת לְמִי שֶׁמְּאַנֶּה אוֹתוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא שָׁפֵל רוּחַ יוֹתֵר מִן הַגֵּר וְצִוָּה עָלָיו הַכָּתוּב שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג יז) ״עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ״ (דברים כג יז) ״בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ״ (דברים כג יז) ״בַּטּוֹב לוֹ לֹא תוֹנֶנּוּ״. זוֹ אַף הוֹנַאַת דְּבָרִים. נִמְצָאתָ לָמֵד שֶׁהַמְּאַנֶּה אֶת הַגֵּר הַזֶּה עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין מִשּׁוּם (ויקרא כה יז) ״וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ״ וּמִשּׁוּם (שמות כב כ) ״וְגֵר לֹא תוֹנֶה״ וּמִשּׁוּם לֹא תוֹנֶנּוּ. וְכֵן עוֹבֵר מִשּׁוּם (שמות כב כ) ״וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ״ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן הוֹנָיָה:

יב הַקּוֹנֶה עֶבֶד מִן הָעַכּוּ״ם סְתָם וְלֹא רָצָה לָמוּל וּלְקַבֵּל מִצְוֹת הָעֲבָדִים מְגַלְגְּלִין עִמּוֹ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְאִם לֹא רָצָה חוֹזֵר וּמוֹכְרוֹ לְעַכּוּ״ם אוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ. וְאִם הִתְנָה הָעֶבֶד עָלָיו תְּחִלָּה שֶׁלֹּא יָמוּל חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה בְּגִיּוּתוֹ וּמוֹכְרוֹ לְעַכּוּ״ם אוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ. וְכֵן עֶבֶד שֶׁמָּל וְטָבַל לְשֵׁם עֲבָדוּת וְאַחַר כָּךְ הִפְיִל עַצְמוֹ לְגִיסוּת וְאֵין רַבּוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ לֹא בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּדִינֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם חֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹ לִטֹּל דָּמָיו מִן הָעַכּוּ״ם וְכוֹתֵב וּמַעֲלֶה בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל עַכּוּ״ם מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם:

יג הַמַּפְקִיר עַבְדּוֹ יָצָא לְחֵרוּת וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר. וְאִם מֵת הָאָדוֹן שֶׁהִפְקִירוֹ הַיּוֹרֵשׁ כּוֹתֵב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר:

יד עֶבֶד שֶׁבָּרַח מִבֵּית הָאֲסוּרִין אִם נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ רַבּוֹ יָצָא לְחֵרוּת וְכוֹתֵב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר:

טו עֶבֶד שֶׁנִּשְׁבָּה אִם נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ רַבּוֹ רִאשׁוֹן כָּל הַפּוֹדֶה אוֹתוֹ לְשֵׁם עֶבֶד יִשְׁתַּעְבֵּד בּוֹ וַהֲרֵי הוּא שֶׁלּוֹ. וְאִם פָּדָהוּ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין הֲרֵי זֶה בֶּן חוֹרִין. וְאִם לֹא נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ רַבּוֹ רִאשׁוֹן הַפּוֹדֶה אוֹתוֹ לְשֵׁם עֶבֶד נוֹטֵל פִּדְיוֹנוֹ מֵרַבּוֹ וְחוֹזֵר לְרַבּוֹ. וְאִם פָּדָהוּ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין חוֹזֵר לְרַבּוֹ הָרִאשׁוֹן בְּלֹא כְּלוּם:

טז עֶבֶד שֶׁעָשָׂאוֹ רַבּוֹ אַפּוֹתֵיקִי לְבַעַל חוֹבוֹ וְשִׁחְרְרוֹ הֲרֵי זֶה מְשֻׁחְרָר וְכוֹפִין אֶת בַּעַל חוֹבוֹ לְשַׁחְרְרוֹ. גַּם זֶה מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם שֶׁלֹּא יִפְגַּע בּוֹ לְאַחַר זְמַן וְיֹאמַר לוֹ עַבְדִּי אַתָּה:

יז עֶבֶד שֶׁהִשִּׂיאוֹ רַבּוֹ בַּת חוֹרִין אוֹ שֶׁהִנִּיחַ לוֹ רַבּוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ לְקְרוֹת שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין בְּסֵפֶר תּוֹרָה בְּפְנֵי צִבּוּר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בָּהֶן אֶלָּא בֶּן חוֹרִין יֵצֵא לְחֵרוּת וְכוֹפִין אֶת רַבּוֹ לְכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר. וְכֵן אִם נָדַר נֵדֶר שֶׁכּוֹפִין עָלָיו אֶת הָעֲבָדִים כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּנְדָרִים וְאָמַר לוֹ רַבּוֹ מוּפָר לְךָ יֵצֵא לְחֵרוּת שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא כָּפָה אוֹתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְכְפּוֹתוֹ גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהִפְקִיעַ שִׁעְבּוּדוֹ. מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהַמְשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ בְּכָל לָשׁוֹן וְהוֹצִיא דְּבָרִים מִפִּיו שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ עָלָיו שִׁעְבּוּד כְּלָל וְשֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לְדָבָר זֶה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ כּוֹפִין אוֹתוֹ לִכְתֹּב לוֹ גֵּט שִׁחְרוּר אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא כָּתַב. אֲבָל אִם לָזָה מֵעַבְדּוֹ אוֹ שֶׁעָשָׂהוּ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס אוֹ שֶׁהִנִּיחַ תְּפִלִּין בִּפְנֵי רַבּוֹ אוֹ שֶׁקָּרָא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בִּפְנֵי רַבּוֹ וְלֹא מִחָה בּוֹ לֹא יֵצֵא לְחֵרוּת:

יח וְאָסוּר לְאָדָם לְלַמֵּד אֶת עַבְדּוֹ תּוֹרָה וְאִם לִמְּדוֹ לֹא יָצָא לְחֵרוּת:

יט הַלּוֹקֵחַ עֶבֶד מִן הָעַכּוּ״ם וְקָדַם הָעֶבֶד וְטָבַל בִּפְנֵי רַבּוֹ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין יָצָא לְחֵרוּת. שֶׁלֹּא בִּפְנֵי רַבּוֹ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ לְפִיכָךְ צָרִיךְ רַבּוֹ לְהָקְפּוֹ בַּמַּיִם:

כ יִשְׂרָאֵל שֶׁתָּקַף עַכּוּ״ם קָטָן אוֹ מָצָא תִּינוֹק עַכּוּ״ם וְהִטְבִּילוֹ לְשֵׁם גֵּר הֲרֵי זֶה גֵּר. לְשֵׁם עֶבֶד הֲרֵי זֶה עֶבֶד. לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין הֲרֵי זֶה בֶּן חוֹרִין:

כא גֵּר שֶׁקָּדְמוּ עֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו וְטָבְלוּ לְפָנָיו קָנוּ עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין:

פרק ט

א יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שִׁפְחָתוֹ הֲרֵי זֶה הֻוָּלַד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר וְנִמְכָּר וְנִקְנֶה וּמִשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ לְעוֹלָם כִּשְׁאָר הָעֲבָדִים:

ב אֶחָד הַקּוֹנֶה עֶבֶד כְּנַעֲנִי מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ מִן גֵּר תּוֹשָׁב אוֹ מִן עַכּוּ״ם שֶׁהוּא כָּבוּשׁ תַּחַת יָדֵינוּ אוֹ מֵאֶחָד מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת יֵשׁ לוֹ לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְעֶבֶד וַהֲרֵי הוּא עֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר. וְכֵן מוֹכֵר בָּנָיו וּבְנוֹתָיו שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה מה) ״מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם״. וְכָל אֶחָד מֵאֵלּוּ הֲרֵי הוּא כְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר:

ג אֶחָד מִן הָאֻמּוֹת שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁלָּנוּ הֲרֵי הַבֵּן עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם. אֲבָל הָעֶבֶד שֶׁלָּנוּ שֶׁבָּא עַל אַחַת מִן הָאֻמּוֹת אֵין הַבֵּן עֶבֶד שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְעֶבֶד אֵין לוֹ יַחַס:

ד מֻלָּךְ עַכּוּ״ם שֶׁעָשָׂה מִלְחָמָה וְהֵבִיא שִׁבְיָה וּמְכָרָהּ. וְכֵן אִם הִרְשָׁה לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה שֶׁיֵּלֵךְ וְיִגְנֹב מֵאֻמָּה שֶׁהִיא עוֹשָׂה עִמּוֹ מִלְחָמָה שֶׁיָּבִיא וְיִמְכֹּר לְעַצְמוֹ. וְכֵן אִם הָיוּ דִּינָיו שֶׁכָּל מִי שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּס יִמְכֹּר. אוֹ מִי שֶׁעָשָׂה כָּךְ וְכָךְ אוֹ לֹא יַעֲשֶׂה יִמְכֹּר. הֲרֵי דִּינָיו דִּין וְעֶבֶד הַנִּלְקָח בְּדִינִין אֵלּוּ הֲרֵי הוּא כְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְכָל דָּבָר:

ה עַכּוּ״ם שֶׁקָּנָה עַכּוּ״ם לְעַבְדוּת לֹא קָנָה גּוּפוֹ וְאֵין לוֹ בּוֹ אֶלָּא מַעֲשֶׂה יָדָיו. אַף עַל פִּי כֵן אִם מְכָרוֹ לְיִשְׂרָאֵל הֲרֵי גּוּפוֹ קָנוּי לְיִשְׂרָאֵל:

ו הָאִשָּׁה קוֹנָה שִׁפְחוֹת וְאֵינָהּ קוֹנָה עֲבָדִים אֲפִלּוּ קְטַנִּים מִפְּנֵי הַחֶשְׁדּ וְאִם קָנָתָה אוֹתָם הֲרֵי זוֹ קָנָתָה גּוּפָם כְּאִישׁ. וְיֵרֵאָה לִי שֶׁאֵינָהּ אֲסוּרָה לִקְנוֹת אֶלָּא עֶבֶד בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וּמִתֵּשַׁע וּלְמַעְלָה. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם לְשַׁחְרֵר עֶבֶד כְּנַעֲנִי. וְכָל הַמְשַׁחְרְרוֹ עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה מו) ״לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ״. וְאִם שִׁחְרְרוֹ מְשֻׁחְרָר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכוֹפִין אוֹתוֹ לִכְתֹּב גֵּט שִׁחְרוּר בְּכָל הַדְּרָכִים שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמֻתָּר לְשַׁחְרְרוֹ לְדַבֵּר מִצְוָה אֲפִלּוּ לְמִצְוָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם כְּגוֹן שֶׁלֹּא הָיוּ עֲשָׂרָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הֲרֵי זֶה מְשֻׁחְרָר עַבְדּוֹ וּמַשְׁלִים בּוֹ הַמִּנְיָן. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן שִׁפְחָה שֶׁנּוֹהֶגֶת בָּהּ הָעָם מִנְהַג הֶפְקֵר וַהֲרֵי הִיא מִכְשׁוֹל לַחוֹטְאִים כּוֹפִין אֶת רַבָּה וּמְשַׁחְרְרָהּ כְּדֵי שֶׁתִּנָּשֵׂא וְיָסוּר הַמִּכְשׁוֹל. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה:

ז יָכוֹל הָרַב לוֹמַר לְעַבְדּוֹ כְּנַעֲנִי עָשֵׂה עִמִּי וְאֵינִי זָנְךָ אֶלָּא יֵלֵךְ וְיִשְׁאַל עַל הַפְּתָחִים וְיִתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לְהַחֲיוֹת הָעֲבָדִים שֶׁבֵּינֵיהֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בַּעֲבָדָיו שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לִגְדוֹלִים לִשְׁמֹר מָמוֹנָם וְאִם לֹא יַאֲכִיל לַעֲבָדָיו וְיַשְׁקֵם כָּרָאוּי הֵם יִבְרְחוּ אוֹ יָמוּתוּ וְאָדָם חָס עַל מָמוֹן עַצְמוֹ יֶתֶר מִכָּל אָדָם. אֲבָל עֲבָדִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ אִשְׁתּוֹ בְּתוֹרַת נִכְסֵי מְלוֹג חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁעַל מְנָת כֵּן הִכְנִיס אוֹתָם שֶׁאִם לֹא יָזוּן אוֹתָם יָמוּתוּ וְיִבְרְחוּ וַהֲרֵי אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן׃

ח מֵתָר לַעֲבֹד בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי בְּפָרֶךְ. וַאַף עַל פִּי שֶׁהַדִּין כָּךְ מִדַּת חֲסִידוּת וְדַרְכֵי חָכְמָה שֶׁיִּהְיֶה אָדָם רַחְמָן וְרוֹדֵף צֶדֶק וְלֹא יַכְבִּיד עֻלּוֹ עַל עַבְדּוֹ וְלֹא יָצֵר לוֹ וְיַאֲכִילֵהוּ וְיַשְׁקֵהוּ מִכָּל מַאֲכָל וּמִכָּל מִשְׁתֶּה. חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ נוֹתְנִין לָעֶבֶד מִכָּל תַּבְשִׁיל וְתַבְשִׁיל שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין. וּמַקְדִּימִין מְזוֹן הַבְּהֵמוֹת וְהָעֲבָדִים לְסְעוּדַת עַצְמָן. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (תהילים קכג ב) ״כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ״. וְכֵן לֹא יַבְזִיהוּ בְּיָד וְלֹא בִּדְבָרִים. לְעַבְדוּת מְסָרָן הַכָּתוּב לֹא לְבוּשָׁה. וְלֹא יַרְבֶּה עָלָיו צְעָקָה וְכַעַס אֶלָּא יְדַבֵּר עִמּוֹ בְּנַחַת וְיִשְׁמַע טַעֲנוֹתָיו. וְכֵן מִפֹּרָשׁ בְּדַרְכֵי אִיּוֹב הַטּוֹבִים שֶׁהִשְׁתַּבַּח בָּהֶן (איוב לא יג) ״אִם אֶמְאַס מִשְׁפַּט עַבְדִּי וַאֲמָתִי בְּרִבָם עִמָּדִי״ (איוב לא טו) ״הֲלֹא בַבֶּטֶן עֹשַׂנִי עָשָׂהוּ וַיְכֻנֵנוּ בָּרֶחֶם אֶחָד״. וְאֵין הָאַכְזָרִיּוּת וְהָעַזּוּת מְצוּיָה אֶלָּא בְּעַכּוּ״ם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה אֲבָל זֶרַע שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ וְהֵם יִשְׂרָאֵל שֶׁהִשְׁפִּיעַ לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טוֹבַת הַתּוֹרָה וְצִוָּה אוֹתָם בְּחֶקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִים רַחֲמָנִים הֵם עַל הַכֹּל. וְכֵן בִּמִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁצִּוָּנוּ לְהִדָּמוֹת בָּהֶם הוּא אוֹמֵר (תהילים קמה ט) ״וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו״. וְכָל הַמְרַחֵם מְרַחֲמִין עָלָיו שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יג יח) ״וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ״׃